

ДЗЕБАНЬ А.П. БЕЗОПАСНОСТЬ ДУХОВНОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОГО АНАЛИЗА (К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ)

На основе анализа научных трудов выдающихся мыслителей различных времен сделан вывод о приоритетности духовной сферы жизнедеятельности украинского общества, а также подчеркнута необходимость социально-философской рефлексии проблемы духовной безопасности в контексте национальной безопасности государства.

DZEBAN A.P. SAFETY OF SPIRITUAL SPHERE OF UKRAINE FROM THE POINT OF VIEW OF THE SOCIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS (TO STATEMENT OF A PROBLEM)

On the basis of the analysis of proceedings of outstanding thinkers of various times the conclusion about priority spiritual sphere of ability to live of the Ukrainian society is made, and also underlined necessity of a social - philosophical reflection of a problem of spiritual safety for a context of national safety of the state.

УДК 156.154.22

М.Г. ЛОГАЧОВ, канд. психол. наук

Національний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ПІДВИЩЕННІ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ДО ПАТОГЕННОГО ВПЛИВУ СТРЕС-ФАКТОРІВ

Розглянуті питання професійного добору та підготовки особового складу спецпідрозділів до дій в екстремальних ситуаціях.

Професійна діяльність спеціальних підрозділів здійснюється в системі "людина-людина-середовище" і відноситься до категорії соціономічних професій. Професія (лат. *professio* - повідомляю своєю справою) - рід трудової діяльності, що вимагає певної підготовки.

Служба в спеціальних підрозділах відноситься до категорії екстремальних видів професійної діяльності, для яких характерні крайні (поза межні) напруги психічних і фізичних ресурсів організму в умовах активного протистояння, високий ступень ризику і відносний дефіцит часу.

У своїй класичній праці "Про війну" німецький військовий теоретик К. фон Клаузевиц (1804) увів термін "туман війни", яким визначив, що не можна все знати про супротивника, а також про особовий склад свого війська.

Складний вид професійної діяльності, яким є служба в спеціальних підрозділах, висуває

тверді вимоги до стану соматичного та психічного здоров'я людини, що зв'язала свій професійний вибір з підрозділами підвищеного ризику. Висока вартість підготовки кваліфікованих фахівців спеціальних підрозділів, економічна доцільність збереження професійного ядра, ряд інших соціально-демографічних факторів висувають підвищені вимоги до тривалості і надійності професійного прогнозу, основою якого є комплексна оцінка фізичних, психофізіологічних і соціально-психологічних характеристик людини, як її професійно важливих якостей, що виявляються в діяльності.

Проведені нами дослідження показали, що період ефективної професійної діяльності бійця спеціального підрозділу не перевищує 10-15 років. Це обумовлено не тільки специфікою професійної діяльності, але й віковими змінами в основних компонентах тіла. Так, кількість м'язової маси (тканини) найбільш велика і від-

носно стабільна у віці 20-30 років. Надалі відбувається слабке, а потім усе більш інтенсивне її зменшення. Дослідження Fordes (1976), Frankoff (1983) показали, що зменшення мускульної маси в період між 30-70 роками життя відбувається зі швидкістю біля 3-х кілограмів за десять років.

Аналогічні вікові зміни в морфології організму відзначаються серед американських поліцейських. Середньостатистичний поліцейський у період між 25-55 роками набирає в рік близько 1,5 фунтів (670 г) жирової тканини, утрачаючи при цьому близько 0,5 фунта (225 г) м'язової маси.

У сучасних умовах соціальної напруженості, характерної для всього суспільства в цілому, підтримка високого ступеню боєздатності та працездатності особового складу спеціальних підрозділів досягається ціною значної нервово-емоційної і фізичної напруги.

Проведені нами математичні розрахунки й аналітична обробка статистичних даних рівня злочинності в Харківському регіоні і захворюваності серед особового складу спеціальних підрозділів дозволили установити пряму кореляційну залежність між цими показниками ($r=0,908$).

Особливе місце в формуванні психосоматичної та вісцеральної патології займає використання особовим складом спеціальних підрозділів засобів індивідуальної бронезахисту (ЗІБ). Як показали результати наших досліджень, повне екіпірування бійця спецпідрозділу (ЗІБ, засоби активної оборони - ЗАО, штатне озброєння) складає 10-15 кілограмів і збільшує його індивідуальну вагу на 12-24 %.

Це негативно впливає на опорно-руховий апарат, веде до зміни амплітуди руху, гемо- і аерободинаміки організму, сприяє виникненню захворювань кістково-м'язової системи (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,736).

Для порівняння історична довідка: вага спорядження (шолом, щит і панцир) і озброєння (меч, спис) давньогрецького піхотинця - гоплита - складав більш 30 кілограмів.

Недостатня фізична, функціональна готовність особового складу, відсутність у нього стійкої мотивації до використання ЗІБ не тільки в критичних ситуаціях характерні не тільки для підрозділів МВС України. За даними Міжнародної поліцейської асоціації 1/3 випадків загибе-

лі поліцейських обумовлена свідомим ігноруванням носіння бронежилетів у небезпечних ситуаціях.

Аналіз статистики дозволяє констатувати, що «критичні інциденти», при яких співробітники правоохоронних органів зустрічаються з реальною смертельною погрозою для свого життя і здоров'я, з необхідністю застосування табельної зброї і спеціальних ЗАО, є постійним атрибутом їхньої професійної діяльності. За статистикою МВС Росії, кожен сьомий загиблий співробітник виявив нерішучість при застосуванні зброї; більше половини одержали поранення чи загинули в результаті втрати пильності.

За оцінками іноземних джерел, із числа поліцейських, що застосували зброю на поразку, приблизно 70 % звільняються з поліції протягом п'яти років, пов'язуючи це з наслідками психічної травми. Крім того, підрозділ поліції, який приймав участь в інциденті, що супроводжувався масовими жертвами, за наступні три-п'ять років може втратити до 20 % особового складу через порушення психічної адаптації. Обстеження цієї категорії осіб виявило серед них значне поширення пост-стресових розладів. Понад 60 % досліджених відзначили значний вплив інцидентів на їх психічний стан і наступне життя, і лише 35 % не почували негативних психологічних наслідків.

Крім психологічного збитку відзначені дуже значні втрати людських ресурсів. За даними новозеландця L. Miller (1993), серед співробітників поліції Нової Зеландії, звільнених протягом 1985-1990 рр., 45 % залишили службу з психологічних причин. При цьому психологічна травма була причиною звільнення 45,2 % співробітників.

Голландський психіатр В. Gersons (1989 р.) провів обстеження групи з 37 поліцейських Амстердама, що за період 1977-1984 років брали участь у перестрілках і застосовували зброю на поразку, внаслідок чого підозрювані були поранені й убиті. Gersons з'ясував, що в різний час у 17 із них (46 %) був клінічно виражений пост-травматичний синдром розладу (ПТСР), що наведено на рисунку.

Під час інтерв'ю клінічні розлади були відзначені у 19 %, раніше - в 27 %; лише 8 % не мали ознак ПТСР. Автор, також як і К. Betingер, прийшов до висновку про необхідність викори-

стання поняття «травма в результаті стрілянини» і впровадження спеціальних заходів для попередження негативного психологічного впливу від застосування зброї поліцейськими.

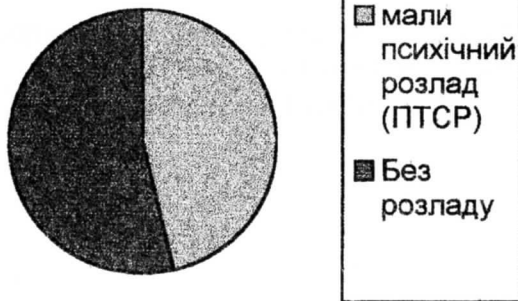

Рисунок - Клінічно виражений ПТСР серед поліцейських Голландії

У дослідженні Н.Г. Єщенко (1997) встановлено, що у 14 % співробітників елітних підрозділів - спеціальних загонів швидкого реагування (СЗШР), що приймали участь у бойових діях у Чеченській Республіці - спостерігаються виражені симптоми ПТСР; у 60 % відзначається підвищений рівень як фізичної, так і вербальної агресивності.

Патологічні зміни в психіці особового складу підрозділів підвищеного ризику після застосування ними табельної зброї на поразку, на наш погляд, пов'язані з прорахунками в методиці професійної і психологічної підготовки. Тренувальний процес вогневої підготовки особового складу спеціальних підрозділів проводиться за методикою підготовки стрільців-спортсменів. Підготовку стрільців-спортсменів, у тому числі її психологічні аспекти, розглядали Романов Н.А. (1972), Пуні А.П. (1973), Доскін В.А., Лаврентьева Н.А. (1975) та ін. При цьому вони виходили з того, що в основі цієї спортивної вправи - пострілу - лежать зорово-сенсомоторні, зорово-сенсомоторні реакції організму, різні за складністю і ступенем залежності від поставленої задачі. У стрільців-спортсменів виробляється динамічний стереотип поведінки на вогневому рубежі, що обумовлено однаковими технічними умовами місць проведення тренувань і змагань (устаткування стрілецького тирю, рівень освітленості й шуму, використання оптичних приладів для корекції стрілянини й т.д.). На тренуванні чи змаганнях

спортсмен знає час, що дається для виконання стрілецької вправи. Наприклад, для виконання однієї серії вправи ПМ-3 (10 пострілів) спортсмену дається 10 хвилин, темпової вправи ПМ-6 (12 пострілів) - дві хвилини, що в кілька разів перевищує нормативи, необхідні для їхнього виконання.

Особовий склад спецпідрозділів (снайпери, бійці штурмових груп, груп захоплення) діє в умовах твердого ліміту часу. Додатковим стрес-фактором для нього є період, що передуює початку силової фази операції. Як показує аналіз світової практики, процес ведення переговорів із злочинцями, що утримують заручників, може тривати від декількох годин до декількох тижнів (наприклад, захоплення в 1999 році японського посольства в столиці Перу - Лімі.).

Відмітною особливістю спеціальних операцій є те, що особовий склад підрозділів підвищеного ризику веде вогонь по супротивнику в русі (стрілець-спортсмен - у статичному положенні) і в умовах реальної смертельної погрози. При цьому виникає стан, що характеризується цілим рядом психічних, соматичних і вегетативних проявів, сукупність яких визначає ступінь емоційної напруженості. Рівень останньої знаходиться в прямій залежності від значущості операції, індивідуальних особливостей особового складу і ступеню його психологічної підготовленості. Отже, необхідно визначити персональний рівень емоційної напруженості. Для цього можна використовувати такі показники, як частота серцевих скорочень, тремор рук, шкірна термометрія.

Основним психотравмуючим фактором професійної діяльності спецпідрозділів є той факт, що в процесі виконання спеціальних операцій особовий склад веде вогонь з метою фізичної ліквідації супротивника.

Аналіз системи комплектування та професійної підготовки спеціальних підрозділів поліції ведучих країн світу дає підставу висловити думку про необхідність наукової розробки національної концепції професійного добору та навчання особового складу аналогічних структур МВС України.

Надійшла до редколегії 05.04.2002

ЛОГАЧЕВ Н.Г. РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ В ПОВЫШЕНИИ РЕЗИСТЕНТНОСТИ К ПАТОГЕННУМУ ВЛИЯНИЮ СТРЕСС-ФАКТОРОВ

Рассмотрены вопросы профессионального отбора и подготовки личного состава спецподразделений к действиям в экстремальных ситуациях.

LOGACHEV N.G. A ROLE OF PSYCHOLOGICAL OPENING-UP OF SPECIAL DIVISIONS IN INCREASE OF A RESISTANCE TO PATHOLOGICAL OF STRESSES INFLUENCING

The problems of professional selection and crew training's of special divisions to operating in extreme situations are reviewed.

УДК 343.13

М.А. ПОГОРЕЦЬКИЙ, канд. юрид. наук, доц.,
В.М. ХОТЕНЕЦЬ, канд. юрид. наук, доц.

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ І ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Надано поняття взаємодії органів дізнання і досудового слідства та розкрито характер правовідносин суб'єктів взаємодії; внесені пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Необхідність процесуальних і організаційно-тактичних форм взаємодії органів дізнання і досудового слідства в боротьбі зі злочинністю полягає в тому, що вони мають загальний об'єкт дослідження - злочин, спираються на загальний світогляд і методологічну основу, служать політиці будівництва правової держави. Процесуально й тактично правильно організована взаємодія органів дізнання і досудового слідства, як показує багаторічний досвід діяльності правоохоронних органів, дозволяє об'єднати й на цій основі більш ефективно та раціонально використати їхні оперативно-розшукові й кримінально-процесуальні можливості для вирішення завдань кримінального судочинства (ст.2 КПК України).

Стаття 101 КПК України встановлює вичерпний перелік органів дізнання. Функція дізнання є для цих органів не основною, а допоміжною, і її зміст залежить від компетенції органів дізнання. На органи дізнання згідно з частиною 1 статті 103 КПК України покладається вжиття

необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину та осіб, що його вчинили.

Але варто зазначити, що не всі органи дізнання наділені оперативно-розшуковою функцією, так як і не всі оперативно-розшукові підрозділи є органами дізнання [1, с.46-50]. Перелік оперативно-розшукових підрозділів вказаний у ст.5 Закону України від 18 лютого 1992 року "Про оперативно-розшукову діяльність" (далі - Закон про ОРД), з подальшими змінами та доповненнями. Тому, на наш погляд, частина 1 статті 103 КПК України повинна бути викладена в такій редакції: "На органи дізнання, яким надано право проведення оперативно-розшукової діяльності, покладається вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили".

Взаємодія слідчого з органом дізнання - це необхідний, заснований на законі і відомчих нормативних актах, координований за проміж-